

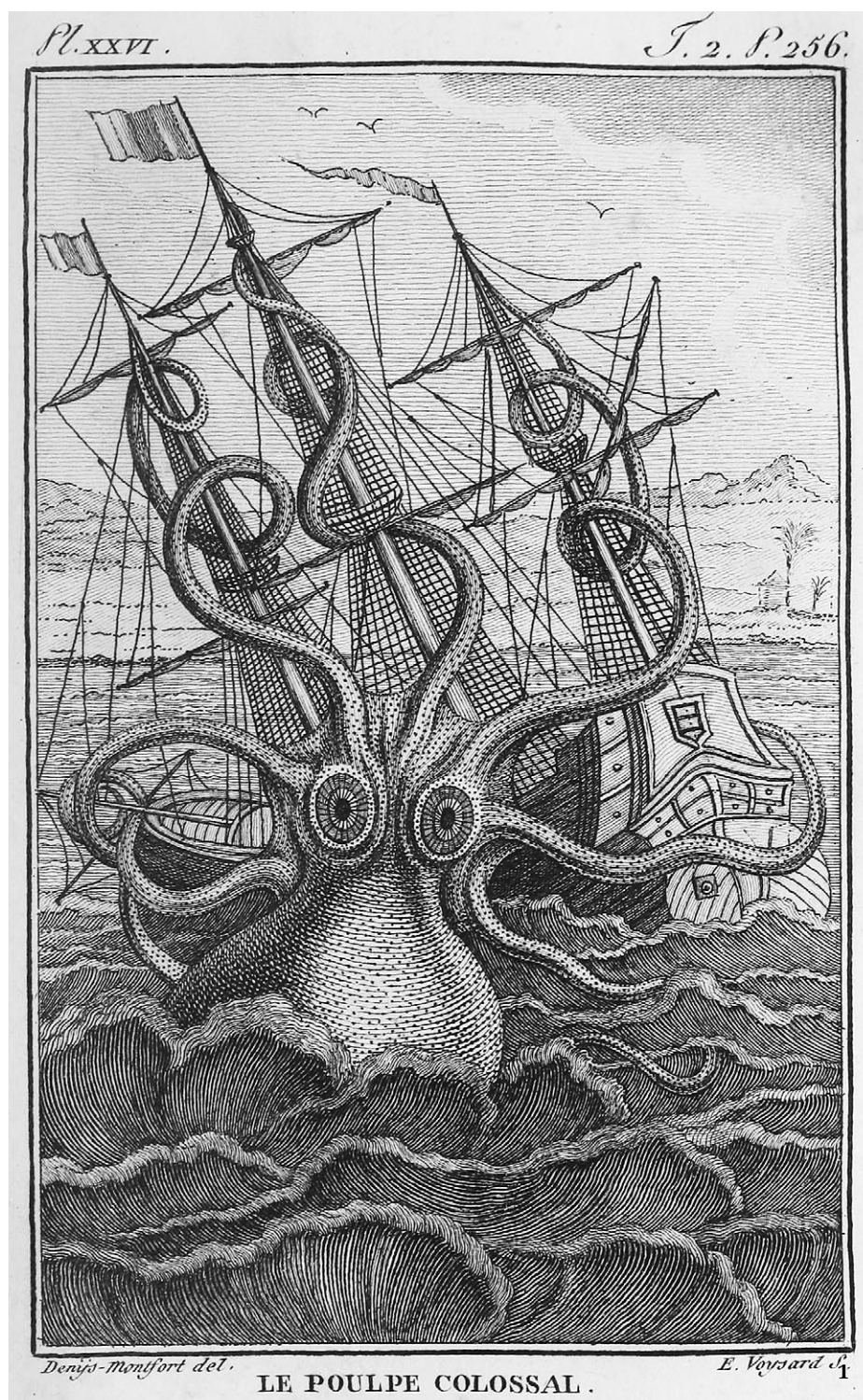
O obrovských hlavonožcích

Žádný obor v přírodě nebyl obrazotvorností lidskou tak přetvořen, jako právě zvířectvo. Povstali takto z malých a bezúhonných tvorů velikáni s nesmírnou silou a nadpřirozenou mocí, aneb nestvůry z nejrozmanitějších dílů složené. V době, když se síly přírodní zosobňovaly, povstalo nejvíce takových výtvorů obrazotvornosti, které až na naše časy se dostaly. Protože však mívají často původ na pravdivých základech, stávají se předmětem přísnějšího badání.

Známé jsou povídky o obrovských hlavonožcích (cephalopodech), v starém věku polypy nazvaných, již velikostí nesmírnou a silou obzvláštní se vyznamenávali, tak že by lehkou člověka pod vodu vtáhnouti ano i stěžen lodě obejmouti a loď pak překotiti mohli. V středověku pak měli na západě jméno kraken, a Olaeus Wormius píše o nich, že se více ostrovu než zvířeti podobají. V době novější byly pověsti o velikosti hlavonožců neprávě docela zamítány, když se vědělo, že onen polyp Aristotelův

- 1 Obrovitá chobotnice. Podle popisu francouzských námořníků, jejichž loď toto stvoření napadlo u pobřeží Angoly. P. D. de Montfort (malakolog), a É. C. Voysard (1801), Paříž
- 2 Krakatice útočící na loď, rytina, závěr 19. století. Orig W. A. Cranston

(*Octopus vulgaris* Lam.) v Středozemním moři žijící i s rameny jen délky 2 střevíců dosahuje. Teprve v nejnovější době opět potvrzeno jest, že jistě obrovských hlavonožců stává. Chci zde několik pozorování o obrovských hlavonožcích uvést.

Již Aristoteles se zmiňuje o hlavonožci 5 loket dlouhém, jež teuthis nazývá. Bližších a určitých zpráv teprve udávají nejnovější cestovatelé. Tak mluví Péron o hlavonožci (*Loligo*), který se mu naskytl u země Van Diemenovy, jenž měl ramena 6–7 střevíců zdělí a v průměru 7–8 palců tlusté.

Cestovatelé Quoy a Gaimard našli v Atlantickém oceánu kusy hlavonožce, jež vážily 100 kilogramů. Rang nalezl v tomtéž moři hlavonožce, který prý byl objemu velkého sudu. Zvláštních zásluh o odkrytí velikých hlavonožců z dějepisných zpráv má J. Steenstrup, professor v Kodani. Tak udává ze starých islandských zpráv, že r. 1639 přihánán byl na pobřeží hlavonožec, který byl tak dlouhý a tlustý jak vyrostlý muž, a jedno rameno bylo až na 8 sáhů dlouhé. Dle popisu byl to nejdříve druh z rodu *Loligo*. Jiných zpráv čerpal Steenstrup ze zápisek islandského přírodopysce Paulsena. Tento udává, že r. 1790 v provincii přihánán byl ohromný hlavonožec desítiramenný na pobřeží islandské, jehož tělo nemohl vyrostlý muž obejmouti, délka bez ramen obnášela 3 a půl sáhu, délka pak dvou nejdelších ramen obnášela přes 3 sáhy. Lze souditi, že toto zvíře bylo z rodu plotice (*Sepia*), anto měla v plášti vápnitý lupen, jaký i obyčejná plotice (*Sepia officinalis* L.) mívá.

Zbytků takového ohromného hlavonožce dostalo se Steenstrupovi r. 1853, o němž zprávu podal v shromáždění skandinávských přírodopysců r. 1857 a *Architeuthis dux* jej nazval. V prosinci r. 1853 byl totiž přihánán veliký hlavonožec na pobřeží jutlandské. Rybáři, znajíce jej co dobrou léčku pro tresky, rozsekali jej a na více vozících odvezli.

Prof. Steenstrup udává délku jeho těla na 6 loket a ramena na 3 lokte. Zobák nalézá se v Museu Kodaňském. Kdežto svalovitě stěny dutiny ústní zobák obklopující u hlavonožců 2 střevíce dlouhých velikosti vlaského ořechu dosahují, jsou u tohoto zvířete velikosti veliké pěstě. – Tentýž přírodopysk vysvětlil též velmi důmyslně, že nestvůra, která r. 1550 za panování Kristiana III. mořem na břeh vyhozená, mořský mnich nazvána byla a která tehdejší v Evropě se reformující mnoho hluku nadělala, byl jen ohromný hlavonožec desítiramenný. Vyobrazení této nestvůry, jež 4 lokte dlouhá byla, zasláno bylo císaři Karlu V., který je daroval královně Navarské Markétě. Od ní obdržel je francouzský přírodopysk Rondolet, který je ve svém díle „Libri de piscibus marinis, Lyon 1554“ podal a popsal. Mimo něho popisovali nestvůru tuto s ním současný přírodopysk Belon a Gessner. Dle těchto popisů a dle zpráv dánských vysvětlil Steenstrup, že mnich mořský byl veliký desítiramenný hlavonožec; spolu i ukázal, jak často i přísný přírodopysk báčorek, jež se zdají býti jen výtvořem

nejbujnější obrazotvornosti, použití může ku prospěchu vědy. – Též Harting popisuje r. 1860 díly velikého hlavonožce, které se chovají v Museu v Utrechtu.

Nejnovější pak zprávy o velikých hlavonožcích nalézáme v zprávách o sezeních francouzské akademie věd (Comptes rendus hebdomadaires des séances de l'académie des sciences n°. 27, 30. dec. 1861).

Velitel lodi Alectot dává o tom zprávu ministru námořnictví, a konsul francouzský na Kanárských ostrovech přírodopysci Mocquin-Tandonovi; obě tyto zprávy přečítány byly v akademii francouzské.

30. listopadu r. 1861 viděti bylo z lodi této asi 40 mil od ostrova Teneriffy veliké zvíře ploucí na povrchu vody, jež hned za velikého hlavonožce uznáno bylo. Vůdce lodi chtěl toto zvíře dostat; nepoštěstilo se mu to však, poněvadž se ustavičně lodi vyhýbalo a lidi na malé lodi vyslati se obával. Asi 12 ranami z ručnice bylo raněno, předece však nebylo usmrceno; zmitání jeho bylo veliké. Následkem poranění ušlo mu mnoho krve, která vodu ve vřkolu znečistila; při tom bylo cítiti zápach po pižm, což

u hlavonožců obecně jest. (*Elledone moschata* ze Středozemního moře zapáchá po pižmu, třeba i již suchá byla.) Konečně harpunou tak poraněno bylo, že zadní díl mu odtržen byl, kterýž vážil 20 kilogramů, načež se zvíře potopilo. Tělo bez ramen, jichž bylo 8, páčilo se na 5–6 metrů délky; barvy bylo cihlové. Ústa ve způsobu papouškovitého zobáku měla asi půl metru. Ploutve byly na zadní části ve dva laloky rozděleny. Váha zvířete tohoto páčila se na 2000 kilogramů. Výkres jeho, od jednoho důstojníka na lodi vyvedený, zaslán byl francouzské akademii. Konsul francouzský ptal se po takových zvířatech u rybářů kanárských, od nichž zprávu dostal, že v krajinách těch hlavonožci až na dva metry dlouhé vidáni bývají. Ze zpráv těchto souditi sluší, že jistě obrovských hlavonožců stává, kteří rozličným rodům náležejí. Hlavonožci jsou tedy největší zvířata mezi bezpáteřnými. – Vidíme z toho, že v pověstech o hlavonožcích velikost těchto tvorů pravdivá jest.

**Živa 1862, 10: 70–71,
redakčně upraveno**

Napsal Josef Kořenský v Živě

Vymřelé obludy americké

„Obrové pak byli na zemi v těch dnech.“

Tak čteme v Genesi. Obry ty vynášejí nyní z hlubin zemských na světlo badatelé všech dílů světa a ozařují důvtipem celou někdejší bytost tvorů, vymřelých již před miliony let. Zeměpytci podnikají výpravy i do pustých plání, táboří v nehostinném kraji po dlouhé týdny a měsíce, odkrývají příkrovy pravěkých nebožtíků, odvalují kamenná víka mohutných skal, odvázejí hlinité nánosy tížící hřbitovy pochovaných velikánů, dohrabávají se až katakomb a samých koster za pomoci četných spolupracovníků, lopat a kladiv, ukládají hnáty objevených kostlivců co nejpečlivěji, dopravují tajemné nálezy do pracoven musejních,

vystavují je potom na odiv všem lidem jako svědky dřívějšího světa, srovnávají tvary minulé s podobou ústrojenců nynějších a vystihují přechody od organismů nižších ve formy ušlechtlejší.

Takovým zkoumáním dávnověkého tvorstva amerického zabýval se proslulý Othniel Marsh. Objevy jeho rozvířily všecken učený svět a pojistily neunavnému Američanu nehybnou památku. Šťastné nálezy podivuhodných tvorů a obrovských oblud, potom prozíravý jeho duch, nezdolná činnost a široký rozhled po vědeckém poli učinily Marše známým zpytatelem v celém světě.

Nedotknutá půda dalekého západu amerického a divoké rokly Skalných hor byly

širým polem vědecké činnosti Marshovy. Ke krajům těm nesla se vždycky jeho touha, a neunavné výkopy v panenské zemi odměňovaly badavého zeměvědce netušnými trofejemi.

Nebyli to obrové lidští ve smyslu písma svatého, ale byli to kolosové říše zvířecí, z nichž vanula hrůza milionů let. Příšerné vzezření zaráželo i samé odborníky, ale podivuhodné tvary předvěkých netvorů vedly zeměpytce k poznání, kde hledati jest vlastně počátek k vývoji obratlovců nynějších, a jakých tvárí byli předkové ssavců, ptáků a ještěřů doby přítomné.

O jak šťastný byl pan Marsh, že vládl jménem k takovým výzkumům potřebným a že našel velkomyslného strýce mecenáše. Šťedrý milionář Peabody byl vždycky nakloněn musám a podporoval Marše v přírodovědeckých výpravách a pracích velmi vydatně. Jen tak mohl Marsh rozrývat půdu v odlehlých koutech Wyomingu, Nebraska, Utahu, Kolorada a Kansasu po plných čtyřicet pět let a předstihovati bohatými výkopy všechny výkony jiných paleontologů.

Co převrácených pokladů z dob geologického pravěku hostí nyní v sobě Peabodovo museum při Jalské universitě v New Havenu ve státě Connecticutském! Na tisíce beden ztížených lebkami, obratly a hnáty svázelo se z dalekého západu celou pevninou americkou napříč až ke břehům Atlantického oceánu, aby je tam Marsh dával skládati v celky a pomoci železa montovati.

Ale perná byla práce, a krušné zápasil Marsh v pustém kraji, nežli dopravili se předvěci tvorové do musejních dílen a výstavních dvoran. Nejednou žil nadšený zeměvědec ve strachu, že přijde v bouřlivých dobách indiánského povstání o život. Osady byly v těch krajích ještě řídké a po bělochu místy ani památky, nebylo žádných map a zhusta žádných silnic a cest. Znepřátelené kmeny rudošské znesnadňovaly badatelský podnik, a krutá zima překážela v pokračování. Díky ještě smírným úmluvám mezi bělochy a Indiány, že mohl Marsh výpravy uskutečňovati. Pro jistotu dopro-